

Saara Heimonen

Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä

CD ja nuotti- ja leikkiohjekirja varhaisiän musiikkikasvatukseen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Musiikki

Opinnäytetyö

24.11.2016

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Saara Heimonen Kulkijan kanssa ystävää etsimässä – CD ja nuotti- ja leikkiohjekirja varhaisiän musiikkikasvatukseen 26 sivua 30.11.2016
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikki
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaisiän musiikkikasvatus ja taiteen soveltava käyttö
Ohjaaja(t)	MuM Reijo Karvonen MuT Annu Tuovila
<p>Opinnäytetyöni koostuu <i>Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä</i> -opetusaineistosta, johon kuuluu tuottamani CD:n lisäksi nuotti- ja leikkiohjekirja. Kerron aineiston tuottamisen prosessista, esittelen aineistoa ja perustelen, mikä tekee tuottamastani aineistosta laadukasta.</p> <p>Projekti alkoi lastenmusiikkiyhtyeen jäsenten kokoamisella, uusien lastenlaulujen valitsemisella, säveltämisellä, sanoittamisella ja sovitustyöllä. Tavoitteena oli tuottaa monipuolista ja laadukasta lastenmusiikkia, josta myös aikuiset pitäisivät. CD äänitettiin kokonaisuudessaan Metropolia Ammattikorkeakoulun Arabian toimipisteen äänitysstudioissa. Projektissa mukana olleesta kuusihenkisestä joukosta muodostui Lastenmusiikkiyhtye Leimu.</p> <p><i>Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä</i> -CD koostuu 12 tuoreesta lastenlaulusta. Joukossa on myös Varhaisiän musiikinopettajat ry:n Piisejä pirpanoille -sävellyskilpailun parhaimmistoa. Nuotti- ja leikkiohjekirja sisältää laulunotit sointumerkkeineen sekä monipuolisia leikkiohjeita värikkäin kuvin höystettynä. Mukana kulkeva tarina kokoaa kirjan laulut yhteen. Kulkijan tarinaa voi käyttää esimerkiksi CD:n kanssa suoraan musiikkisatuna, mutta yhtä hyvin kirjasta voi poimia ajatuksen sieltä täältä ja soveltaa ideoita vapaasti musiikkileikkikoulun opetuksessa tai leikki- ja lauluhetkissä. Tarinan ja musiikin avulla voidaan käsitellä vaikeita asioita kuten yksinäisyyttä ja erilaisuutta myönteisesti, jolloin lapsi voi samaistua kulkijan ajatuksiin erilaisuuden kohtaamisesta ja hyväksymisestä. Muutamista lauluista löytyy ruotsin- ja pohjoissaamenkieliset käännökset. Opetusaineistossa on myös teemaan liittyviä askarteluideoita ja värityskuvia. Kirjan ja CD:n kannet on kuvittanut ja taittanut Terhi Söderlund.</p> <p>Aineisto on tuotettu intohimolla ja rakkaudella hyödyttämään ja ilahduttamaan niin musiikkileikkikoulujen kuin päiväkotien ja perheiden arkea. Opinnäytetyöni sisältää joitakin maistiaisopetusaineistosta, mutta kokonaisuudessaan sen voi lainata useimmista kirjastoista. CD ja nuotti- ja leikkiohjekirja on myös tilattavissa Lastenmusiikkiyhtye Leimulta.</p>	
Avainsanat	Varhaisiän musiikkikasvatus, opetusmateriaali, lastenmusiikki, nuottikirja

Author Title Number of Pages Date	Saara Heimonen New Pedagogical Material for Early Childhood Music Education - A CD and a Sheet Music Book with Ideas for Games and Play 26 pages 30 November 2016
Degree	Bachelor of Music Pedagogy
Degree Programme	Music
Specialisation Option	Early Childhood Music Education and Community Music
Supervisors	Reijo Karvonen, MMus Annu Tuovila, DMus
<p>My final project consists of new music playgroup material and a written report. The material includes a CD that I produced and a sheet music book with ideas for games and play. In this report, I explain how I carried out the project and introduce the material. I also explain why the material is well-suited for early childhood music education.</p> <p>I started the project by setting up a children's music ensemble called Leimu. The work continued with selecting twelve inspiring new children's songs and tunes made by the members of the ensemble and some other writers, arranging the songs and writing lyrics for some of the tunes. The aim was to produce versatile, high-quality children's music, which adults would also like. The CD was recorded in the studio of Metropolia University of Applied Sciences in Arabia.</p> <p>None of the twelve songs had been recording before, but three of them had been successful in a composition competition organized by the Early Childhood Music Teachers Association (VaMO ry). The sheet music book includes pedagogical advice on how to use the material with children. There is also a story that connects the songs together. The story and the music can be used to deal with important and even difficult issues in a positive way. For example, the child can identify with the main character's thoughts about loneliness and dealing with difference. A few of the songs have been translated into Swedish and North Sámi, which is the language spoken by the indigenous people of Northern Finland. The sheet music booklet includes also ideas for arts and crafts and coloring pages related to the themes. The illustrations and layout for the CD and the booklet were made by Terhi Söderlund.</p> <p>The material was produced with passion and love to benefit and delight music playgroups, nurseries and families. This report contains some samples of the teaching material, but the whole material can be found in most libraries in the future. The CDs and the sheet music booklet can also be ordered from Leimu Children's Music Ensemble.</p>	
Keywords	Early childhood music education, teaching material, children's music, sheet music

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Laadukasta aineistoa varhaisiän musiikkikasvatukseen	2
2.1	Lauluja lapsille	2
2.2	Lapsen tapa toimia ja ajatella	3
2.3	Oppiaineiston musiikilliset rakennusaineet	4
2.4	Yhteiset elämykset	5
2.5	Kokonaisvaltainen oppiminen	5
2.6	Erilaisuuden tukeminen	6
2.7	Pedagogi lapsen tukena	6
3	Matkalla kulkijan kanssa	7
3.1	Levyä laatimassa	7
3.1.1	Kulkijan matkavalmisteluja	7
3.1.2	Kulkijan konsertti	8
3.1.3	Studioäänitykset	10
3.1.4	CD:n tuottajana	11
3.2	Leikkiohjeita leikkien, nuotteja ahdistuksen kautta	13
3.2.1	Lähtötilanne	13
3.2.2	Leikkiohjeiden suunnittelu	14
3.2.3	Nuottien kirjoittaminen	15
3.2.4	Kirjan juoni	15
4	Maistiaisja ja kohokohtia kulkijan retkestä	15
4.1	CD	15
4.1.1	Ulkoasu	16
4.1.2	Musiikki	17
4.2	Nuotti- ja leikkiohjekirja	17
4.2.1	Sisällys	18
4.2.2	Eläinten kokouslaulu	19
4.2.3	Saa saa sammakko	20
4.2.4	Lisää oppiaineiston kohokohtia	21
5	Pohdinta	23
	Lähteet	25

1 Johdanto

Opinnäytetyöni koostuu tämän kirjallisen osuuden lisäksi *Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä* -cd:stä ja valmisteilla olevasta nuotti- ja leikkiohjekirjasta. CD sisältää yhdeksän pedagogisella otteella tehtyä lastenlaulua, jotka ovat Lastenmusiikkiyhtyeeni Leimun - joka niin ikään syntyi tämän projektin yhteydessä - aikaansaannosta. Lisäksi mukana on kolme palkittua laulua Varhaisiän musiikinopettajat ry:n järjestämän Piisejä pirpanoille - sävellyskilpailun parhaimmistosta. Nämä laulut ovat varhaisiän musiikkikasvatuksen opiskelijoiden sovittamia. CD:n lauluissa on käytetty vaihtelevasti eri soittimia, ja sovituksia on maustettu mielenkiintoisin vivahtein ja sointivärein. Joukosta löytyy liikkumiseen ja leikkiin aktivoivien laulujen lisäksi myös rauhoittumishetkiin sopivia kappaleita.

Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä -kirjasta löytyvät cd:n lauluihin yksinkertaiset nuotit sointumerkein varustettuna. Lisäksi kirja sisältää pedagogisia leikki-ideoita, jotka sopivat niin musiikkileikkikoulunopettajien kuin päiväkotien ja perheiden käyttöön. Olen suunnitellut kirjani materiaalin sellaiseksi, että sekä musiikkipedagogi että musiikin parissa jonkun verran toiminut varhaiskasvattaja osaa valita kullekin ikäryhmälle sopivat soitto-, liikunta- ja leikkiehdotukset ja soveltaa materiaalia eri ikäryhmien tarpeisiin sopivaksi. Omien lastensa asiantuntijoina myös vanhemmat voivat hyödyntää kirjan materiaalia joko cd:n kanssa tai ilman. Nuotinlukutaito ei ole välttämätön, mikäli käytössä on kirjan lisäksi myös CD. Jos musiikkileikkikoulussa tai päiväkodissa on leikitty ja laulettu näitä lauluja, voisi olla mukava hankkia materiaali kotiinkin.

Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa perustelen laadukkaan musiikillisen varhaiskasvatuksen tärkeyttä ja pohdin, millainen musiikkikasvatusaineisto on laadukasta. Mietin myös, millainen opetusaineisto vastaisi nykypäivän yhteiskuntamme ja tulevaisuuden haasteisiin. Vaikka opinnäytetyöni tavoite on tuottaa laadukasta musiikkikasvatusaineistoa omaksi ja toisten työvälineeksi, tarkastelen myös luvussa 3 sitä, miten oppiaineiston tekemisen prosessi on ollut ja tulee olemaan oman ammattitaitoni osoittamisen ja kehittämisen väline. Luvussa 4 esittelen ja arvioin tuotoksia. Viidennessä luvussa kerron omasta ammatillisesta oppimisestani.

Opinnäytetyöni tarjoaa muutamia maistiaisiasia *Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä* -aineistosta. CD:n sekä nuotti- ja leikkiohjekirjan voi lainata useimmista kirjastoista tai tilata Lastenmusiikkiyhtye Leimulta.

2 Laadukasta aineistoa varhaisiän musiikkikasvatukseen

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisen lisäksi lapsen hyvinvoinnin edistäminen (Varhaiskasvatuslaki 580/2015, § 2a). Koska lapsen perustaidot kehittyvät hänen varhaisvuosinaan, ne ovat ratkaisevan tärkeitä lapsen kehitykselle. Euroopan parlamentin mietinnön mukaan laadukkaan koulutuksen saatavuudella on merkittäviä vaikutuksia lapsen terveyteen, itseluottamukseen ja kykyyn osallistua sosiaaliseen elämään. Tutkimukset osoittavat, että laadukas varhaiskasvatus hyödyttää enemmän kuin mikään muu kasvatus ja koulutus. (OAJ: Varhaiskasvatuslaki 2016.)

Musiikkikasvatuksella on tärkeä osa varhaiskasvatuksessa. *Aivot – tärkein pääomasi* -radio-ohjelman (2016) mukaan tutkimuksissa on osoittautunut, että kognitiiviset taidot kehittyvät nopeammin musiikkia harrastavilla lapsilla ja nuorilla kuin musiikkia harrastamattomilla. Aivotutkija Minna Huotilainen kirjoittaa (2012), että musiikin harrastaminen edistää oppimista, keskittymistä, kehittää kuulomuistia, ajallista tarkkaavuutta, rytmittäjua ja hienomotoriikkaa. Yhteinen musiikkihetki lisää myös yhteisöllisyyttä. Musiikin tuomat hyödyt ovat sitä suuremmat, mitä aikaisemmin musiikin harrastamisen aloittaa, koska pienenä aivot ovat mukautuvammat. Varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteena onkin musiikillisten taitojen ja valmiuksien lisäksi kerryttää monenlaisia elämässä tarvittavia taitoja positiivisessa hengessä, yhdessä leikkien ja musisoiden. Mielestäni nämä taidot ovat vielä tärkeämpiä kuin samalla opittavat musiikilliset tiedot ja taidot. Koska laadukas varhaiskasvatuksen sisältämä musiikkikasvatus vaikuttaa ihmisen tulevaan elämään näin valtavasti, on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota myös opetusaineiston laatuun.

2.1 Lauluja lapsille

Myös lapsille tulisi tehdä sävel-, sointu- ja sovitusmaailmaltaan laadukasta ja mietittyä musiikkia. Monipuolisuus on tärkeää, lasten on hyvä kuulla niin yksinkertaisia kuin haastaviakin melodioita. Sävellys- ja sovitustyön lisäksi tulisi kiinnittää erityistä huomiota laulun teksteihin. Lapset rakastavat rytmittelyä ja hauskoja loruja. Hyvien ja toimivien lastenlaulujen tekstit innostavat lasta leikkiin ja sen sisältämän tarinan jatkamiseen. Pienten lasten laulut ovat pieniä ja niissä on onnellinen loppu, jotta usko elämään säilyy. Lapsille

eivät kuulu aikuisten maailman murheet. Musiikki tukee lasta myös omien tunteiden käsittelyssä, ja hyvä tunnelma on lastenlauluissa tärkein. (Soili Perkiö kertoo lastenlaulujen säveltämisestä ja musiikkikasvatuksesta 2014.)

Hyvä lastenmusiikki on yksinkertaisesti sellaista musiikkia, jota lapset haluavat kuunnella, laulaa ja soittaa. Se tuottaa heille elämyksiä. Musiikki, josta pitävät niin lapset kuin aikuisetkin, on mielestäni parasta lastenmusiikkia, ja sellaista musiikkia olen projektisani pyrkinyt tuottamaan. Tässä voidaan onnistua, jos musiikin tuotantoketju kokonaisuudessaan on laadukas, huolella mietitty ja toteutettu laulujen säveltämisestä niiden esittämiseen ja äänittämiseen asti.

2.2 Lapsen tapa toimia ja ajatella

Hyvä lastenmusiikkiaineisto ottaa huomioon kohderyhmänsä. Lapsen ominainen tapa ajatella ja toimia on voimakkaasti kokemuksellinen: se sisältää leikkimistä, liikkumista, taiteellista kokemista ja ilmaisemista (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2011, 196). Leikin avulla lapsi jäsentää ja tutkii maailmaa, tekee käsittämättömän käsitettäväksi ja hallittavaksi. Hän harjoittelee ja oppii muiden kanssa leikkiessään sosiaalisen kanssakäymisen taitoja (Heinonen & Suojala 2001, 144). Leikissä toisten kanssa tai aikuisen tukemana lapsi kykenee suorittamaan sellaista, mihin ei vielä leikin ulkopuolella tai yksin kykenisi (Hännikäinen 1999, 362). Ensinnäkin lapsi pystyy suoriutumaan tuetusti ja seuraavassa vaiheessa itsenäisesti. Vygotsky (1982, 185) tiivistää asian ytimekkäästi toteamalla: ”Minkä lapsi tänään osaa tehdä yhteistyössä –sen hän osaa huomenna tehdä yksin.” Lapsen tärkein oppimistapa onkin leikkiminen. Se kehittää hänen taitojaan monipuolisesti ja tuo iloa (Ojanen ym. 2011, 196).

Pieni lapsi on voimakkaasti tunnehavaintaja, hänen on tärkeää saada myönteisiä tunnekokemuksia ja tuntea itsensä hyväksytyksi ja rakastetuksi (Hongisto-Åberg, Lindberg - Piironen & Mäkinen 2001, 39). Onnellisuus ja hyvinvointi mahdollistavat uuden oppimisen (Ojanen ym. 2011, 196). Ilon ja elämyksellisten kokemusten kautta opitaan myös musiikin käsitteitä, harjaannutetaan lapsen musiikillista muistia ja tuetaan hänen kognitiivista, sosiaalista, emotionaalista ja motorista ja kehitystään. Musiikilliset valmiudet ja taidot muodostavat pohjan hyvälle musiikkisuhteelle ja mahdolliselle myöhemmälle musiikkiharrastukselle. (Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman

perusteet 2005, 9.) Ilomäki sanoittaa tämän kokemuksellisen oppimisen mielestäni osuvasti, kun hän kuvailee musiikin oppimista kuin oppilaan ja opettajan yhteiseksi matkaksi kohti tuntematonta päämäärää (Ojala & Väkevä, 2013, 138).

Lapsen sydäntä lähellä ovat usein sadut, tarinat, luonnon ja eläinten ihmettely ja kaverit. Nämä ovat hyviä laulujen ja laululeikkien aiheita, koska lapsi on kiinnostunut itselleen merkityksellisistä asioista (Ojanen ym. 2011, 197). Tarinan avulla uusien taitojenkin harjoittelu sujuu helpommin. Siksi musiikin opiskelu tarvitsee ympärilleen tarinoita. Lapsi voi sadun kautta myös käsitellä pelkojaan ja toiveitaan ja selvittää niistä voittajana. Sadun kuvitteellisiin hahmoihin samaistumalla voidaan turvallisesti kokea jännitystä, kohdata ristiriitoja ja pelkoja ja päätyä myönteiseen lopputulokseen. (Heinonen & Suojala 2001, 147.) Oppiaineistoni laulut nivoutuvat toisiinsa tarinan avulla ja jättävät tilaa lapsen omalle mielikuvitukselle.

2.3 Oppiaineiston musiikilliset rakennusaineet

Musiikin elementit - rytmi, muoto, harmonia, melodia, dynamiikka ja sointiväri - muodostavat varhaisiän musiikkiopintojen keskeisen sisällön (Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005, 9). Oppiaineistoa suunniteltaessa on tärkeää musiikin elementtien monipuolisen käytön lisäksi laatia sellaisia leikki-ideoita, jotka auttaisivat käsittelemään asiat mahdollisimman monelta kantilta. Tässä hyödynnetään musiikillisia työtapoja, joita ovat improvisointi ja ilmaisu, liike ja tanssi, puhe ja laulu, soitto, kuuntelu sekä taideintegrointi. Laatimani leikkiohjeet rakentuvat monipuolisesti näistä työtavoista mahdollistaen kokonaisvaltaisen ja monipuolisen oppimisen. Esimerkiksi uuden laulun opettamisen voi aloittaa millä tahansa työtavalla ja edetä haluamassaan järjestyksessä. Yhdistämällä musiikillisia elementtejä kuten rytmiä, sointivärejä, muotorakenteita, melodiaa, harmoniaa ja dynamiikkaa musiikillisiin työtapoihin, voidaan rakentaa opetusprosesseja erilaisten teemojen ja aiheiden ympärille. Opettajan tehtävänä on olla kuin liima, joka pitää prosessin loogisesti koossa. (Kaikkonen, Oksanen & Perkiö, 2014.)

Sen sijaan, että kaikki tarjoiltaisiin valmiina ja odotettaisiin, että lapsi kopioi ne itselleen, hän innostuu, kun saa keksiä itse omia tarinoitaan ja melodioitaan. Laadukas aineisto antaa kuitenkin opetukselle tietyn suunnan ja turvallisen kehyksen, jonka sisällä voidaan improvisoida lapsen keksimillä ideoilla.

2.4 Yhteiset elämykset

Vuorovaikutus on paljon muutakin kuin keskustelemista ja myötäelämistä. Lapsen vuorovaikutuksellinen tukeminen voi olla myös yhteisiä iloisia hetkiä ja tapahtumia tai luovia tuokioita, joissa lapsi voi ilmaista itseään vapaasti. (Ojanen ym. 2011, 195) Hyvä musiikkikasvatusaineisto antaa ideoita tällaisten ryhmässä tapahtuvien tai aikuisen ja lapsen välisten vuorovaikutustilanteiden toteuttamiseen. Esimerkiksi yhteisen tai vuorotellen tapahtuvan soiton tai liikkeen avulla voi ilmaista itseään ja tunteitaan, keskustella ilman sanoja.

Vauvan kanssa eläminen on jatkuvaa vuorovaikutusta. Musiikki toimii lapsen minuuden rakentajana ja vahvistaa kiintymyssuhteita (Ruokonen 2001, 120). Koska vauva ei osaa itse säädellä tunteitaan, hän tarvitsee aina aikuisen joko rauhoittamaan tai innostamaan. Laulut ja musiikkileikit voivat toimia oivallisena apuna vauvan rauhoittamisessa ja innostamisessa sekä vanhemman ja vauvan välisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa. (Salo & Tuomi 2008, 10.) *Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä* -musiikkiaineistossa on kaksi erityisesti vauvoille suunnattua laulua ja leikkiä rauhoittamiseen ja lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Rytmiltään menevämmät laulut ja leikit sopivat yhtä lailla vauvan kuin isommankin lapsen innostamiseen.

2.5 Kokonaisvaltainen oppiminen

Pieni lapsi elää tilanteita uppoutumalla niihin kokonaisvaltaisesti kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan ihmetellen, kokeillen ja kysellen (Puurula 2001, 171; Ojanen ym. 2011, 196). Kun asioita yhdistellään ja tutkitaan monelta eri kannalta sekä eri aistien kautta, oppiminen tehostuu ja on mielenkiintoisempaa ja vaihtelevaa. Musiikkileikkikoulussa tämä toteutuu usein luonnostaan. Hyvä oppimateriaali auttaa tässä antaen pedagogille ideoita, joista kumpuaa lisää ideoita. Esimerkiksi eläinlaulun avulla voidaan oppia musiikkillisten asioiden, ryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen lisäksi kyseisestä eläimestä, sen ulkonäöstä, elintavoista, asuinympäristöstä sekä lajille ominaisista piirteistä. Musiikillisiin ja vuorovaikutuksellisiin asioihin yhdistyvät näin ollen myös maantiede ja biologia. Matemaattiset ja motoriset taidot kehittyvät, kun laulua rytmitelee eri kehon osia käyttämällä tai soittamalla. Tähän yhdistyvät myös liikuntatunti ja oma tunneilmaisu; laulu voidaan liikkua tai tanssia. Kuvaamataidon opetus puolestaan toteutuu integroimalla opetukseen käsiteltävissä olevan aiheen piirtämistä, maalaamista

tai askartelua. Listaa voisi jatkaa loputtomiin. Varhaiskasvatuksessa oppimisen eheyttäminen on erityisen tärkeää, koska se tukee lapsen kokonaisvaltaista oppimista.

2.6 Erilaisuuden tukeminen

Yhteiskuntaamme rikastuttavat nykyään monet erilaiset kulttuurit ja ryhmät. Olen kohdannut työelämässä toivomuksen olla käyttämättä uskonnollista materiaalia, koska monet perheet eivät kulttuurisista tai uskonnollisista syistä juhliperinteisiä juhlapyhiä. Olen ottanut tämän huomioon säveltämissäni ja sanoittamissani lauluissa sekä leikkiohjeissa, jotta ne sopisivat mahdollisimman monelle perheelle. Lisäksi aineistoni tarinan sisältö käsittelee erilaisuuden hyväksymistä. Kun lapsi kokee tulevaisuutensa hyväksytyksi omana itsenään, hänen ei tarvitse muuttaa itseään miellyttääkseen muita, kirjoittaa Hakopuro (2014) opinnäytetyössään, jossa hän tutkii erilaisuuden käsittelemistä satujen avulla. Lapsen on myös tärkeää oppia, ettei toisten tarvitse aina toimia samalla tavalla kuin hän. Suvaitsevaisuus ja lapsen itsetunto kasvavat, kun opitaan myötäelämään ja asettumaan toisen asemaan (Hakopuro, 2014, 18–19).

Sadut herättävät lapsessa mielenkiintoa, ja rohkaisevat häntä puhumaan ajatuksistaan aikuisen kanssa. Lapsi prosessoi kuulemaansa tarinaa vielä pitkään satuhetken jälkeenkin (Hakopuro, 2014, 42). Nuotti- ja leikkiohjekirjani aineisto tarjoaa lapsille mahdollisuuden kokea kulkijan tarina kuuntelun lisäksi monella muullakin tavalla; soittaen, laulaen, leikkien, liikkuen ja askarrella. Tarinan päähenkilö, kulkija, näkee ihanaa unta, jossa hän tapaa itsensä kaltaisen ystävän. Unesta herättyään hän huomaa olevansa kuitenkin edelleen yksin suuressa metsässä, vailla kaveria. Kulkija oivaltaa suuren totuuden, kun hän ystäväystyy metsän eläinten kanssa. Musiikkitarina opettaa lapselle, että jokainen meistä on erilainen, arvokas ja rakastettava juuri sellaisena kuin on. Olemme kaikki erinäköisiä ja meillä on erilaisia tapoja, vahvuuksia ja heikkouksia

2.7 Pedagogi lapsen tukena

Hyvän oppiaineiston lisäksi tarvitaan tietysti myös ammattitaitoinen opettaja. Opettajien ammattijärjestö on tutkinut asiaa, ja toteaa, että korkeammin koulutetut kasvattajat ovat herkempiä ja sitoutuneempia positiiviseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Tällainen vuorovaikutus sisältää kehumista, kannattelua, tukemista, kyselyä ja herkkyyttä huomata lapsen ideat ja aloitteet. Seurauksena on luonnollisesti paremmat oppimistulokset. Hyvin

koulutetulla ja herkällä opettajalla on myös taito kehittää toimintaa integroimalla siihen leikin kautta oppimista. (OAJ: Varhaiskasvatustilasto 2016.)

Musiikkitoiminnan suunnittelun perustan muodostaa lapsen kehitysvaiheiden tuntemus (Hongisto-Åberg ym. 2001, 38). Sekä musiikkipedagogi että musiikin parissa jonkun verran toiminut varhaiskasvatuksen ammattilainen osaa valita leikkiohjeistani kullekin ikäryhmälle sopivat soitto-, liikunta- ja leikkiehdotukset ja soveltaa materiaalia eri ikäryhmien tarpeisiin sopivaksi. Siksi en ole jaotellut nuotti- ja leikkiohjekirjani musiikkileikkejä eri ikäryhmille, vaan mukana on kaikenlaisia ideoita noin 0–6-vuotiaiden lasten kanssa käytettäväksi.

3 Matkalla kulkijan kanssa

Oman CD:n tekeminen oli ollut pitkäaikainen haaveeni, ja mahdollisuus tähän tuli eteen keskustellessani asiasta pääaineopettajani Sanna Vuolteenahon kanssa parisen vuotta sitten. Syksyllä 2015 projekti lähti käyntiin täydellä inspiraatiolla ja innokkuudella saadessani mukaan opiskelijaystäväni Elina Kärkkäisen, Elina Simeksen, Julia Hämäläisen, Krista Pulkkinen-de Espinosan ja Ellen Rantaman. Tästä kuusihenkisestä joukkiostamme syntyi Lastenmusiikkiyhtye Leimu.

3.1 Levyä laatimassa

3.1.1 Kulkijan matkavalmisteluja

Omien laulujeni lisäksi kaipasin mukaan joitakin itseäni ja lapsia innostavia lastenlauluja, joita tiesin opiskelutovereideni säveltäneen. Näissä kaikissa lauluissa oli tuoreutta ja raikkautta, tai jokin näppärä pedagoginen idea, joka kutkutti. Valitsimme levyille yhteensä yhdeksän laulua, joista muodostui eläinteema. Aluksi jaoimme kappaleet toisillemme sovittavaksi niin, että suurimman osan lauluista sai sovittaa joku toinen kuin sen säveltäjä. Tämä osoittautui hyväksi käytännöksi, koska lauluihin tuli enemmän luonnetta, kun joku toinen jatkokäsitteli niitä ja sai siten niistä nousemaan esiin uusia puolia. Kaksi laulua kaipasi lisäksi uudet sanat, koska alkuperäisiä sanoituksia ei olisi tekijänoikeus-

sysistä voitu julkaista. Sanat syntyivät pitkällisen luovan prosessini aikana Elina Kärkkäisen ja Julia Hämäläisen sävellyksiin, jotka saivat nimikseen *Yksinäinen kulkija* ja *Untuvaisen unilaulu*.

Samoihin aikoihin sovituskurssilla saimme erityistehtävän sovittaa VaMO ry:n Piisejä pirpanoille -sävellyskilpailun voittajalauluja ja esittää ne VaMO ry:n 35-vuotisseminaarissa palkintojenjakotilaisuuden yhteydessä. Näistä lauluista tulisi oivallinen lisä levyille, joten kysyin VaMO ry:ltä sekä kappaleiden tekijöiltä lupaa niiden käyttöön niin cd:llä kuin nuotti- ja leikkiohjekirjassakin. Sain luvat kolmelta tekijältä ja CD:lle päätyivät näin omien sävellystemme lisäksi myös seuraavat kappaleet: *Mikko Repolainen* (säv. ja san. Tero Pajunen, sov. Julia Hämäläinen, Saara Heimonen ja Elina Kärkkäinen), *Pienenpieni mato* (säv. ja san. Kirsti Rasehorn, sov. Alma-Ruut Karjalainen, Elina Haavisto ja Minna Harjunpää) sekä *Dum dum hierotaan* (säv. ja san. Sanna Jäänvirta, sov. Johanna Hytönen ja Elina Peltonen).

Tiivistä harjoitteluumme vauhditti välitavoite ennen varsinaisia äänityksiä: kappaleiden esittäminen Helsingin Konservatorion ja Metropolian järjestämässä soitinesittelytapahtuma Visselissä. Halusin lapsiyleisön osallistavuuden lisäksi itse konsertin tarinasta syvällisen, ajatuksia herättävän ja tunteisiin vetoavan. Mietin, että konsertin voisi aloittaa sanoittamallani kappaleella *Yksinäinen kulkija*. Kulkijan ystävän kaipuusta ja erilaisuuden hyväksymisestä saisimme oivallisen juonen opettavaiselle tarinalle, johon lapsi voisi samaistua. Jatkoimme yhdessä tarinan työstämistä ja valitsimme yksinäiselle kulkijalle monta eläin- ja ötökkäystävää, jotka seikkailevat kuudessa muussa laulussamme. Loppu olisi iloinen, kulkija jäisi metsään uusien eläinystäviensä kanssa. Hän olisi oppinut, että jokainen yksilö voi erilaisuudestaan huolimatta kuulua samaan joukkoon!

3.1.2 Kulkijan konsertti

Visselipäivä koitti 18.4.2015, ja meille oli varattu kahta konserttia varten Metropolia Ammattikorkeakoulun Ruoholahden toimipisteen kamarimusiikkisali. Olin pyytänyt mukaan myös toisen vuosikurssin opiskelija Reet Donneria näyttämään kulkijaa, ja hänen roolinsa oli myös osallistaa lapsia laulujen aikana. Lisäksi saimme Juulia Rihun soittamaan alttosaksofonia Toukkaperhe-lauluun. Harjoittelimme mikrofoniin laulamista, mikä oli hyvä asia tulevia studioäänityksiä varten.

Ensimmäinen konserttimme oli menestys, sali oli tupaten täynnä. Kuuntelijoita oli lähemmäs 100 ja toisessakin konsertissa noin 50. Kokonaisuus oli hyvä ja tunnelma hieno, sekä lapsi- että aikuisyleisö eläytyi tarinaan. Eräs aikuinen kirjoitti palautelomakkeeseen, että konsertti oli ”aivan ihana, tunteisiin vetoava. Sopi yhtä hyvin aikuiselle. Ihana irtautumishetki arjesta.” Palautteen kysyminen yleisöltä varsinkin näissä ensimmäisissä esiintymisissämme oli mielestäni tärkeää, jottei ajatteluamme ohjaisi pelkkä oma tunne siitä, miten esitys oli sujunut.

Saimme arvokasta palautetta esityksemme kehittämiseen myös lehtori Sanna Vuolteenaholta. Näitä asioita olivat muun muassa se, että muistaisimme ”esiintyä” koko ajan, myös silloin kun siirrymme paikasta toiseen tai kun ei varsinaisesti ole oma vuoro puhua tai laulaa. Osallistavuutta voisi vielä lisätä ja musiikkiin lähteä juonnosta suoraan ja nopeammin ilman turhia odotteluja. Samansuuntaisia vinkkejä antoi myös Reijo Karvonen, joka katsoi esitykset videolta.

Kuva 1. Kulkijan konsertti soitinesittelytapahtuma Visselissä

Vaikka laadukkaan CD:n tuottaminen oli päätavoitteeni, halusin kehittää myös esiintymistämme. Otimme jokaiseen esiintymiseen musiikillisten tavoitteiden lisäksi yhden uuden esittämiseen ja osallistamiseen liittyvän tavoitteen. Ennen cd:n äänittämistä esiinnyimme vielä Arabian katufestivaaleilla (kesäkuu 2015), Musiikkikasvatuspäivillä (marraskuu 2015) sekä järjestimme joitakin pienempiä konsertteja päiväkodeissa. Nyt meillä oli valmis esityskokonaisuus ja tunsimme olevamme valmiita aloittamaan studioäänitykset.

3.1.3 Studioäänitykset

Reijo Karvonen oli ja varannut Metropolian Arabian toimipisteen studion käyttöömmekolmeksi peräkkäiseksi päiväksi. Hän järjesti meille myös kaksi musiikkituottajateknologian opiskelijaa, Jukka Kuuri-Riutan ja Toni Vakkilaisen, äänittämään musiikin. Tiiviistä harjoittelusta ja esiintymiskokemuksesta oli paljon hyötyä äänityksissä, soitimme kaikki kappaleet pääasiassa yhteenä. Vain joitakin lisäraitoja, kuten perkussioita ja muita ”mausteita” äänitimme erikseen.

En ollut osannut tehdä etukäteen äänityssuunnitelmaa, joten välillä joku jäsen joutui odottelemaan pitkiä aikoja, kun hiottiin jotain kappaletta tai kappaleen osaa, jossa juuri hän ei soittanut. Tämä aiheutti turhautuneisuutta niin odottelijassa kuin minussakin. Hyvä ryhmähenkemme joutui välillä koetukselle, mutta keskustelu ja sitä kautta toisten tunteiden ymmärtäminen auttoivat meitä kaikkia joustamaan ja säilyttämään ilon tekemisessä. Armollisuus itseä kohtaan on myös tärkeää, odottelu kuuluu tämänkaltaiseen ryhmätyöhön, enkä tässä vaiheessa projektia olisi osannutkaan arvioida etukäteen äänitysaikatauluja tai muita siihen liittyviä asioita.

Studioviikonlopun aikana huomasin oppivani lisää musiikin johtamisesta. Jos jotakin asiaa ei osaa ilmaista sanoin, sen voi näytellä, laulaa tai tanssia. Äänitystilannekin on luovaa taidetta. Ottamalla napakan yhtyeenjohtajan roolin työ pysyi kasassa. Aluksi jännitin tätä roolia, koska se tulee minulta luonnostaan ehkä liiankin voimakkaana. Siksi ponnistelin siinä, että antaisin tilaa toisten ajatuksille, vaikka minulla olisikin voimakas näkemys jostain asiasta. Yhtyeen jäseniltä saatu positiivinen palaute toimintatavastani helpotti meidän kaikkien työtä.

Yhtyeen jäsenten erilaisuus hyödytti kappaleiden tarkistuskuuntelussa. Eri henkilöt kiinnittävät huomioita eri asioihin; joku on äärimmäisen tarkka intonaatioasioissa, toiselle

tärkeintä on yhtäaikaisuus, kolmannelle tunne. Nämä kaikki ovat tärkeitä musiikin laadullisia asioita, mutta oli myös osattava vetää raja johonkin ja päätettävä, milloin kappale on riittävän hyvä. Vaikka halusin tuottaa mahdollisimman hyvän äänitteen, ei täydellisyys koskaan ole mahdollista. Täydellisyys ja laadukkuus eivät myöskään ole sama asia. Tärkeää on, että musiikistamme välittyy ilo ja aitous. Reijo neuvoi ottamaan asiaan etäisyyttä, ja kuuntelemaan äänityksiä vasta viikkojen kuluttua. Tämä neuvo osoittautui todella hyödylliseksi, koska äänityspäivien jälkeen emme pystyneet kuuntelemaan kokonaisuutta, vaan jäimme halkomaan hiuksia.

Muutamien kuukausien jälkeen palasimme studiolle äänittämään lauluraitoja. Pieni hengähdystauko oli tehnyt hyvää ja antanut lisää aikaa laulujen hiomiseen. Nyt olin osannut varautua tekemällä suuntaa antavan aikataulun, jotta odottelua ei olisi ihan niin paljon. Jonkun verran se auttoi asiaa, mutta luovassa tekemisessä tiukat aikataulut eivät tule kysymykseen. Kappaleita kuunnellessa keksittiin joitakin uusia mausteita lauluihin, lisättiin perkussioita tai laulustemmoja. Useat laulut äänitettiin niin, että saatiin solistilta kaksi lähes identtistä raitaa, jotka miksaaja yhdisti. Lausumisen tarkkuus ja yhtäaikaisuus olivat tärkeitä. Tunnelma oli melko leppoisa, vaikka välillä stressasin aikataulua ja sitä jos joku joutui odottelemaan vuoroaan useita tunteja.

Mikrofoniin laulaminen studiossa oli yllättävän vaikeaa, tilanne oli niin luonnoton. Ohjasimme toistemme suorituksia, äänityskopin ulkopuolella kommentoitiin tiukasti. Koin itse saavani paljon apua juuri tältä kopin ulkopuolella olevalta ”ohjaajalta”, joka auttoi minua pääsemään mielikuvien avulla oikeaan tunnelmaan. Saimme kaikki kokea, että juuri äänityskopin ulkopuolella oleva pystyi paljon helpommin kuulemaan ja näkemään, mitä tarvitaan kuin itse laulaja. Nyt jälkeinpäin tätä kirjoittaessani, tuntuu siltä, että jotkin laulut osaisimme laulaa vielä paljon paremmin kuin silloin, mutta pääasiassa olen levyn lauluraitoihin tyytyväinen. Kuten soittamisessa, niin laulamissakin on tärkeämpää kosketaminen ja tunteen välittäminen kuin huippuunsa hiottu tekniikka.

3.1.4 CD:n tuottajana

Laulujen äänittämisen jälkeen helmikuussa 2016 materiaali jäi Jukka Kuuri-Riutalle miksettavaksi. Omat tehtäväni muuttuivat nyt levyn luovasta tuottamisesta enemmän käytännön asioiden hoitamiseksi. Työmäärä ja siihen liittyvä epätietoisuuden tuoma ahdistus yllätti minut täysin. Levyn tekemisen byrokratia tuntui monimutkaiselta, vaikka jonkun verran Reijo olikin käynyt kanssani läpi siihen liittyviä asioita.

Selvitin tarkemmin, mistä kaikesta cd:n tuottajan tulee huolehtia. Näihin kuului Teosto- ilmoitusten lisäksi ISRC-koodien hankkiminen Musiikintuottajilta, Gramexille tehtävä ääniteilmoitus ja tallennusluvan hakeminen NCB:ltä (Haavisto 2011, 11–12). Opin kantapään kautta, että taloudellisista syistä levyille ei kannattaisi ottaa yhtään yhtyeen ulkopuolisen Teostoon kuuluvan jäsenen tekemää sanoitusta, sävellystä tai sovitusta. Jos yksikin tällainen laulun osa levyiltä löytyy, joutuu levyn tuottaja maksamaan tallennuslupamaksun kaikista levyn lauluista, myös omista sävellyksistään. Jos levyn kaikki laulut olisivat olleet kokonaisuudessaan yhtyeemme jäsenten tekemiä, olisin säästänyt koko tallennuslupamaksun, joka oli levyjemme painosmäärälle laskettuna lähes 800€. Tiedon saaminen tässä vaiheessa oli jo myöhäistä, kun levy oli jo äänitetty ja miksattu. Olin yrittänyt ottaa näistä selvää etukäteen, mutta koin riittämättömyyttä ja pelkoa uusien, monimutkaisten asioiden edessä ja luotin liikaa alalla olleiden kokemuksiin ja kommentteihin. Säännöt ja luvat muuttuvat jatkuvasti, ja jopa alan ammattilaisten on vaikea pysyä ajan tasalla.

Masterointi viivästyi monta kuukautta, mutta onneksi kaikki yhteistyökumppanit ovat olleet joustavia, vaikka itse olen hermoillut heidän puolestaan. Levyn aineistoa käytettiin Metropolian masterointikurssin materiaalina ja varsinaisen masteroinnin teki studiomes-tari Janne Viksten. Tämä projekti ei olisi ollut minulle taloudellisesti mahdollinen ilman Reijon järjestelyitä studion käytöstä ja äänityksen, miksauksen ja masteroinnin sisällyttämistä osaksi Metropolian musiikintuottajien opiskelua. Olen tästä todella kiitollinen!

Kirjasin CD:n kansiin tarvittavan informaation. Jotkin tiedot ovat pakollisia kuten NCB:n logo. Mietin väriä ja suunnittelin, mitkä asiat halusin millekin sivulle, mutta muuten annoin kuvittaja Terhi Söderlundille vapaat kädet kansien suunnitteluun. Monien vaiheiden jälkeen valitsin painopaikaksi Data-Maten, jonka tuotanto on kokonaan kotimaista. Levyn kansista ja labelista tuli aivan upeat, ja levyt ehdittiin painaa juuri ja juuri ennen levynjulkaisukonserttia. Julkaisimme levyn Kaustisen kansanmusiikkifestivaaleilla heinäkuussa 2016.

Kuva 2. Levynjulkaisujuhlaa Kaustisen kansanmusiikkifestivaaleilla kesällä 2016

3.2 Leikkiohjeita leikkien, nuotteja ahdistuksen kautta

3.2.1 Lähtötilanne

Idea nuotti- ja leikkiohjekirjan tekemiseen kulki mukana koko CD-projektin alusta asti, mutta olin päättänyt toteuttaa kirjan vasta joskus opintojeni loputtua. Pelkästään jo CD:n tuottamisessa oli niin kova työ, että ajatus kirjan tuottamisen lykkäämisestä tuntui järkevältä. Kun CD:n kansien suunnittelija Terhi Söderlund kertoi tarvitsevänsä aiheen paino-
viestinnän perustutkinnon lopputyöhön ja haaveilevänsä lastenkirjan kuvitustyöstä, päätin kuitenkin aikaistaa nuottikirjan tekemistä. Viimeisenä opiskeluvuoteni tuotin siis CD:tä ja nuotti- ja leikkiohjekirjaa sekä kehitin Lastenmusiikkiyhtye Leimun toimintaa. Aikataulu oli järjetön, mutta innostus ja sinnikkyys kantoivat pitkälle.

3.2.2 Leikkiohjeiden suunnittelu

Leikkiohjeiden suunnittelussa oli erilaista sisäistettävää kuin kappaleiden esittämisessä tai äänittämisessä. Laulujen sanoja, melodiaa, rytmejä ja harmoniaa piti maistella ja miettiä, mitkä pedagogiset asiat, musiikin elementit ja työtavat haluaisi kunkin laulun leikkiohjeissa tuoda esiin. Suunnittelutyössä auttoi valtavasti osallistumiseni Virtuaalimuskarihankeeseen (2015-2016), joka pilotoi ja kokeili virtuaaliopettamisen ja -oppimisen mahdollisuuksia varhaisiän musiikkikasvatuksessa. Projektissa tehtiin kahdenlaisia nettimuskareita; ensin muskariklippejä studiossa ja sittemmin livemuskareita Skypen välityksellä. Etukäteen kuvattu nettimuskari koostui useista lyhyistä muskariklippeistä, joista käyttäjä rakentaisi itsellensä omanlaisen muskarituokion. (Alsti-Lehtonen, 2016.) Suunnittelin ja toteutin näitä klippejä pääasiassa Lastenmusiikkiyhtye Leimun lauluista, joten sain samalla kerättyä arvokasta kokemusta ja materiaalia nuotti- ja leikkiohjekirjaani varten. Apua ja tukea videoklippien suunnitteluun ja toteutukseen sain musiikin lehtori Sanna Vuolteenaholta sekä hankkeessa mukana olevilta kanssaopiskelijoiltani Maria Mäntylältä ja Elina Simekseltä. Ilman tätä opintoihini kuuluvaa projektia olisin tuskin ehtinyt saada kirjan materiaalia valmiiseen muotoon näin nopeasti.

Nettimuskarin lisäksi olen testannut kirjaan päätyviä musiikkileikkejä lukuisia kertoja eri ystävieni lasten kanssa, omissa muskariryhmissäni sekä Leimun järjestämässä työpaikoissa. Lähes kaikkiin lauluihin olen suunnitellut yhden tai useamman eri liikuntavaihtoehtoon, soittoidean ja leikin. Mukana on myös joitakin askarteluideoita. Leikkiohjeita kirjoittaessani huomasin keksiväni niitä jatkuvasti lisää, mutta kuten säveltämis- ja sovittamistyössäkin, on pystyttävä lopettamaan jossain vaiheessa. Muutamat leikki-ideat kullekin laululle riittävät mainiosti ja pitävät julkaisun ulkoasun selkeänä ja luettavana. Kirjaa käyttävä pedagogi keksii kyllä halutessaan lisäideoita ja muokkaa valmiitakin ohjeita kulloisellekin lapsiryhmälle ja omalle persoonalleen sopivaksi.

Leikkiohjeiden sanoittaminen yksinkertaisesti ja helposti ymmärrettävästi oli yllättävän haastavaa. Jotkut ohjetekstit lyhenisivät huomattavasti ohjekuvan avulla, joten pyysin Terhi Söderlundia piirtämään joitakin havaintokuvia leikkiohjeiden tueksi. Sovimme, että Terhi saa ideoida kirjan muun kuvituksen vapaasti samalla tyyliä kuin CD:n kannetkin.

3.2.3 Nuottien kirjoittaminen

Nuottien puhtaaksikirjoittamista oli vaikea aloittaa. En ole erityisen taitava käyttämään Sibelius -nuotinnusohjelmaa ja hermostun helposti, kun en osaa tehdä haluamiani muutoksia nuottikuvaan. Jotenkin tästä kuitenkin selvisin, toki aikaa tähän kului suhteeton määrä. Kysyin neuvoja muilta tietokoneluokassa työskenteleviltä, ja osan ongelmista opin ratkaisemaan myös itse. Minulle teki hyvää pakottaa itseni nuottien kirjoittamiseen, koska opin valtavasti niin nuotinnusohjelman käytöstä kuin itseni ylittämistä.

Oman tekstin ja tuotoksen suhteen tulee välillä sokeaksi, joten pyysin Elina Simestä oikolukemaan niin leikkiohjeet kuin nuottimateriaalinkin. Tämän lisäksi tarkistin vielä jokaisen laulun nuotit ja sanat soittamalla pianolla ja laulamalla ne muutaman kerran läpi, jotta huomaisin varmasti virheet ja selvennystä vaativat kohdat.

3.2.4 Kirjan juoni

Päätin käyttää kirjan laulujen kokoavana juonena samaa tarinaa, jota olemme esittäneet lapsille konsertin muodossa. Konserttimme koostuu seitsemästä CD:n laulusta, mutta CD:llä ja laulukirjassa on 12 laulua, joten lisäsin tarinaan joitakin tarvittavia käänteitä. Esitystilanteen tarina oli myös muokattava helposti luettavaan muotoon. Jokaisen laulun yhteyteen tuli tuohon lauluun johdatteleva osa kirjoittamastani tarinasta.

Halusimme kuvittajan kanssa, että kirjan ulkoasusta tulee cd:n tavoin selkeä, iloinen ja värikäs, Leimun henkeen sopiva. Sen tulisi olla viimeistely ja houkutteleva. Terhillä oli tietysti iso osa tekstien asettelussa ja kuvien ja värien suunnittelussa ja piirtämisessä. Yhdessä päätimme kuitenkin käyttää yhden aukeaman aina yhteen lauluun, vasemmalle tulisi nuottikuva ja oikealle leikkiohjeet värikkäine kuvineen.

4 Maistiaisja ja kohokohtia kulkijan retkestä

4.1 CD

Kulkijan kanssa – ystävää etsimässä -CD:n laulut ovat hauskoja sanoituksia, monipuolisia sävellyksiä ja sovituksia, jotka miellyttävät myös aikuisen korvaa. Lauluissa muun

muassa ihmetellään, mitä tapahtuu eri eläinten kokouksissa, hämmästellään sammakon korkeita hyppyjä ja tutustutaan metsän ötökkäasukkaiden taitoihin. Kaikki cd:n laulut ovat ennenjulkaisemattomia. Mukana on myös Varhaisiän musiikinopettajat ry:n Piisejä pironoille -sävellyskilpailun parhaimmista. Levyllä esiintyvät Lastenmusiikkiyhtye Leimun varhaisiän musiikkikasvattajat ja muusikot, ja se on tuotettu intohimolla ja rakkaudella.

4.1.1 Ulkoasu

CD:n kansien ja labelin graafisen suunnittelun on tehnyt Terhi Söderlund pikkuBo-yrityksestä. Etukannen syksyisessä kuvassa kulkija on ystäviensä ympäröimänä. Lapsen on helppo samaistua kulkijaan, koska hahmo voi olla yhtä hyvin tyttö tai poika.

Kuva 3. Kuvat cd:n etu- ja takakannesta

Takakannessa on laulujen nimet ja kestot sekä maininta Varhaisiän musiikinopettajien sävellyskilpailun lauluista. Kuvassa on selvästi kesäinen ilme, ja kulkija leikkii yhdessä sammakko-ystävänsä kanssa.

Kansien sisäpuolelta löytyy tarkemmat tiedot lauluntekijöistä ja kuvalla varustettu esittely yhteestämme Lastenmusiikkiyhtye Leimusta. 6-sivuisesta digipackista löytyvät myös vaadittavat tekijätiedot, NCB:n logo, ISRC-koodit, laulujen sanat ja lisää ihastuttavia kuvia kulkijasta eläinystävineen.

4.1.2 Musiikki

Seuraavaksi esittelen CD:n musiikillista sisältöä. Musiikkinäytteet on valittu seitsemästä eri kappaleesta, jotka kuuluvat Leimun jäsenten suosikkeihin. Oma suosikkini on tällä hetkellä *Siili piikkiselkä*, mutta mieltymykset vaihtuvat yleensä sen mukaan, mitä laulua kulloinkin työssänsä käyttää.

Musiikkinäytteet lauluista *Eläinten kokouslaulu*, *Saa saa sammakko*, *Muurahainen viikela*, *Kettu ja ilves*, *Mikko Repolainen*, *Siili piikkiselkä* ja *Karhun tassut* löytyvät osoitteesta:

https://soundcloud.com/leimuyhtye/sets/leimu_musiikkinaytteita?utm_source=soundcloud&utm_campaign=share&utm_medium

CD:n lauluja yhdistää sama aihepiiri; ne kertovat eläimistä, niiden erilaisuudesta ja liittyvät ystävyyteen. Laulujen sanat itsessään ovat kuin pieniä tarinoita, runoja tai loruja, jotka houkuttelevat lasta leikkiin. Loppuriimit auttavat sanojen muistamisessa ja tekevät niistä lapselle hauskemman. Tunnelmat ovat erityyppisiä, mukana on niin menevän rytmikkäitä kuin rauhallisia ja pohdiskeleviakin lauluja. Hyväntuulisuus ja ilo välittyvät kuulijalle.

4.2 Nuotti- ja leikkiohjekirja

Kirjasta löytyvät laulunuoitit sointumerkkeineen sekä monipuolisia leikkiohjeita värikkäin kuvin höystettynä. Mukana kulkeva tarina kokoaa kirjan laulut yhteen. Kulkijan tarinaa voi käyttää esimerkiksi cd:n kanssa suoraan musiikkisatuna, mutta yhtä hyvin kirjasta voi poimia ajatuksen sieltä täältä ja soveltaa ideoita vapaasti omiin muskarisuunnitelmiin tai leikkihetkiin sopiviksi. Tarinan ja musiikin avulla voidaan turvallisesti käsitellä vaikeitakin asioita kuten yksinäisyyttä ja erilaisuutta. Lapsi voi samaistua kulkijan ajatuksiin erilaisuuden kohtaamisesta ja hyväksymisestä. Muutamista lauluista löytyy ruotsin- ja pohjoissaamenkieliset käännökset, ja mukana on myös teemaan liittyviä värityskuvia. Kirjan, kuten cd:n kannetkin on kuvittanut ja taittanut Terhi Söderlund.

4.2.1 Sisälllys

Kirjan painokulut on tarkoitus kattaa myyntituloilla, joten siksi en voi näyttää kirjan aineistoa kokonaisuudessaan julkisesti. Olen päätenyt esittelemään muutaman aukeaman, joissa osa tekstistä on näkymättömissä, mutta esimerkeistä saa hyvän maistiaisen kirjan sisällöstä. Kirjan esittely antaa lukijalle mahdollisuuden kokeilla itsekin kahta laulua leikkeineen.

Ensimmäisille sivuilla on sisällysluettelo ja kulkijan tarinan alku. Vasemmalta sivulta voi nähdä, että laulujen järjestys on sama kuin cd:llä. Kuva kulkijasta ja toukkaperheestä viittaa säveltämäni ja sanoittamaani Toukkaperhe -lauluun, jonka useissa leikeissä opetellaan muun muassa hienomotoriikkaa. Toukkaperheen leikkiohjeissa on myös jännittävä toukkien kodin askarteluidea ja lapsen omaa keksintää ruokkiva liikuntaleikki.

Kuva 4. Kirjan etusivut

Leikki-ideoissa on huomioitu musiikilliset työtavat monipuolisesti. Laulu käsitellään sormileikkien lisäksi myös laulamalla, soittamalla ja liikkumalla lapsen omaa keksintää unohtamatta. A-osaan lapset keksivät mielellään eläimiä ja niiden tekemisiä. Nuotti- ja leikkiohjekirjassa on muutamia valmiiksi mietittyjä mallisäkeistöjä, mutta lapset haluavat usein lopulta laulaa kaikista tuntemistaan eläimistä ja olennoista. Kun lapset saavat itse keksiä liikkeitä, leikkejä tai sanoja lauluihin, ovat he sitoutuneempia tekemiseen ja muistavat sanatkin paljon paremmin. Vuorovaikutteisen oppimisprosessin tavoitteena on mahdollisimman monipuolinen oppimisprosessi vaihtelevia työtapoja käyttäen.

4.2.3 Saa saa sammakko

Eläinten kokouslaulun jälkeen kulkijan tarina jatkuu ja siirtyy jouhevasti lauluun *Saa saa sammakko* (säv. ja san. Krista Pulkkinen de Espinosa). Valitsin tämän laulun myös siksi, että sammakkohyppyjä toivotaan jatkuvasti muskariryhmissäni. Lapset ovat sisäistäneet leikin niin hyvin, että liikuntaleikki tuo pienen lepo hetken opettajalle, joka voi vain ihasella lasten intoa. Jo aivan pienetkin lapset toimivat itsenäisesti A-osan aikana hyppimällä sammakkohyppyjä ja B-osassa käyvät ”lumpeenlehdelle” lepäämään. Olen säästänyt liikuntaa yleensä itse, koska hyppyjä tehdään mielellään kauemmin kuin levyn sovituksessa. CD:llä kappaleen osien vuorottelu ja tempo ovat kuitenkin ihanteelliset rytmisointien soittamiseen.

A-osassa lauletaan ”hii-op!” liukuen välillä d1-d2. Tuo ”hii”-tavun glissando ikään kuin kerää energiaa ja houkuttelee lasta hyppäämään. Aivan pienikin lapsi hyppää luonnostaan kohdassa ”op”, juuri kun korkea d2-ääni saavutetaan. Myös sammakkopehmoleulun kiertäminen kaverilta toiselle on kivaa, varsinkin jos se jää omaan syliin B-osan ajaksi silitettäväksi. Tarttuva melodia ja yksinkertaiset sanat jäävät nopeasti mieleen. Tämä on yksi kirjan lauluista, jonka sanat on käännetty kirjaan myös pohjoissaameksi (Anna Näkkäljärvi-Länsman) ja ruotsiksi (Susanna Jyllinmaa ja Sanna Rantakangas).

3. Saa saa sammakko

säv. ja san. Krista Pulkkinen de Espinosa

5aa, saa, sam-mak-ko hyp-pe-li hii-op! Lum-peel-ta toi-sel-le hii-op!

Vä-til-lä hui-laa sau-ri-lä lum-peel-lä, kur-nut-taa kun-nes se hyp-pe-lee taat!

Liikunta:
Tehdään lumpeenlehtirata istuinlustoista tms.
A Hyppäähän lumpeelta toiselle Hii-op!
B Jäädään huilaamaan kukin omalle lumpeenlehdelle.

Laululeikki
A Taputetaan reisiin jokaisen tahdin ykkösellä.
Hii-op! -kohdassa nostetaan kädet ylös korkeaan sammakkohyppyyn.
B Huilataan

Sammakon leikki
A Sammakko pehmeällä hypyllä kaverilla toiselle laulun tahdissa.
B Sammakko iää huilaamaan lapsen sylille ja sitä voi silittää.

Cuoppu dat njukestii
(Kääntö: Anni Niskästä/Arvola)
Cuu, cuu, cuoppu dat njukestii, hii-op!
Osoitus: mädän ja hii-opp!
Davaa dat cuoppoona suomen puolesta! nju!

Ja, ja, gradan
(Kääntö: Susanna Jylhänen & Sanna Kestämäinen)
Ja, ja, gradan den hoppar nu, hej hopp!
Hii och dit, här och där; hej hopp!
Då och då villar på en stor blomma.
Välkommen till världens bästa hopp!

Soitto:
sammakkoairolle / säilytetikillä ja rititikuilla tms.
A Soita kaputtaten joka tahdin ykkösellä.
B Kurmuksesta guiralla / säilytetikillä.

Kulkija näkee kuvansa heijastuvan metsälammen vedenpinnasta ja hänen ilmeensä näyttää jo paljon iloisemmalta. Eläinten kokouksissa hänet toivottettiin lämpimästi tervetulleeksi ja oli mukava leikkiä pupujen ja muiden eläinten kanssa yhdessä.

"Kylläkö eri eläimillä onkin kummallisia tapoja, mutta niiden mielestä minä saatan olla myös hienon kummallinen", miettii kulkija.

Mutta miksi se tuossa hypähti? Sehen on metsälammen sammakko. "Opetatkaa minutkin hyppelemään lumpeenlehdeltä toiselle!", kulkija kysyy.

Aikuiset ja lapset yhdessä
A Aikuiset istuvat piirissä lattialla ja lapset loikkivat sammakkohyppyjä piirin keskellä.
B Lapsi lepäilee vanhemman sylissä.

Kuva 6. Saa saa sammakko -laulu leikkiohjeineen

4.2.4 Lisää oppiaineiston kohokohtia

Eläinten kokouslaulun ja *Saa saa sammakon* lisäksi kirjasta löytyy kymmenen muuta ihastuttavaa laulua leikkiohjeineen. Muskarin alku- ja loppulauluihin vaihtelua kaipaavalle löytyy *Yksinäinen kulkija* -laulusta muokatut sanat, jotka sopivat erittäin hyvin juuri alku- ja loppulauluiksi. Muutama lauluun liittyy helposti ja edullisesti toteutettava askarteluidea tai leikki, jossa musiikin kuuleminen yhdistetään piirtämiseen. Lisämateriaalista löytyvät hahmojen värityskuvat sekä valmiit värilliset hahmot, jotka voi askarrella vaikkapa pöytäteatterin muotoon.

Lauluihin liittyvät leikki-ideat ovat itseni lisäksi temmanneet myös lapset mukaansa. Tämän syksyn musiikkileikkiryhmissä ja työpajoissa on leikitty riemulla lauluja *Saa saa sammakko*, *Kettu ja ilves*, *Siili piikkiselkä* ja *Eläinten kokouslaulu*. Siili piikkiselän liikuntaleikki innostaa erityisesti vauvoja ja taaperoita. Vauvaryhmissä on tämän avulla opittu uusia motorisia taitoja kuten kurkottelua. Isommat lapset nauttivat siitä, kun saavat itse päättää siilin polun tapahtumista ja liikkeistä. Ne on helppo poimia liikuntaleikkiin ja edetä

lasten oman tarinan mukaan. Haastetta ja mielenkiintoa tuo vaihtuva tahtilaji, mutta musiikkileikkiryhmieni 3-vuotiaat laulavat laulua jo varsin sujuvasti.

Omasta levystä on tullut minulle rakas työväline, josta myös lapset ja perheet ovat pitäneet. Levyä kuulleiden lasten ja aikuisten, niin musiikkia harrastavien kuin harrastamattomienkin kommentit ovat olleet todella positiivisia, jopa ihastelevia. Leikki-ikäisten lasten suosikkeja ovat olleet usein rytmikkäät kappaleet kuten *Saa saa sammakko*, *Kettu ja ilves*, *Mikko Repolainen*, *Pienenpieni mato* ja *Toukkaperhe*. *Kettu ja ilves* -laulun rytmikkyys tempaa ujoimmatkin mukaansa, ja *Untuvaisen unilaulu* herkistää itseni ja useat äidit liikituksen kyyneliin. Eräs ystäväperheeni 1,5-vuotias poika ilmaisee usein haluavansa kuulla *Kettu ja ilves*-laulun nousemalla jakkaralle CD-soittimen eteen ja hokemalla. ”kettu, kettu”. Jokin aika sitten sain myös seuraavan tekstiviestin eräältä levyn hankkineelta perheeltä: ”Meillä ei ole päivää, jolloin kuopuksemme ei vaatisi kuulla Kettu ja ilves -kappaletta vähintään kolmea kertaa peräkkäin.”Ettu, ettu!” Ja sormi osoittaa vaativasti stereoihin. Hyvä biisi!”

Monet aikuiset ovat erityisesti pitäneet rauhallisesta laulusta *Dum dum hierotaan* ja herkästä *Untuvaisen unilaulusta*. Eräs musiikinopettaja, jonka tapasin aivan muissa yhteyksissä, osti levymme ja kuunneltuaan sen hän kommentoi seuraavasti: ”Levy on raikas ja siitä kuulee, että se on sydämellä tehty. Kansissa on upeat värit, ne ovat samaan aikaan modernit ja retrohenkiset. Suosikkini ovat *Untuvaisen unilaulu* ja *Mikko Repolainen*.” Mielestäni niin CD:n kuin kirjankin lopputulos on musiikiltaan, ulkoasultaan ja sisällöltään viimeistelty.

Aarnio (2012, 75–78) tutki pro gradu -työssään vuosina 2008–2010 ilmestyneiden 35 lastenmusiikkilevyn mainostekstejä. Erikoista on, ettei näissä levymainoksissa käytetty juuri lainkaan auktoriteettina musiikkipedagogiikkaa tai varhaiskasvatusta. Ainoastaan yhdessä aineiston 35 tekstistä löytyi maininta, että levy on tarkoitettu ”niin kotien kuin varhaiskasvattajienkin käyttöön”. Lisäksi vain yhdessä tekstissä nostettiin esiin pedagoginen ammattilaisuus toteamalla, että ”levyn suunnittelusta vastaavat varhaisiän musiikkikasvatuksen ammattilaiset”. Omassa projektissani olen halunnut kiinnittää nimenomaan huomiota materiaalin pedagogiseen arvoon. Tavoitteeni tuottaa laadukasta materiaalia varhaisiän musiikkikasvatuksen työvälineiksi toteutui mielestäni erinomaisesti niin levyn kuin kirjan sisällön suhteen.

5 Pohdinta

Työprosessille asettamani tavoite oli oppia tuottamaan laadukasta musiikkia ja oppiaineistoa varhaisiän musiikkikasvatuksen työvälineeksi. Minulle oli tärkeää käyttää omaa ja ennen julkaisematonta materiaalia, jotta ymmärtäisin tämänkaltaisen projektin koko tuotantoprosessin sen alusta loppuun asti. Aluksi opinnäytetyön ajatuksena oli vain äänitteen tuottaminen, mutta kiirehdin nuotti- ja leikkiohjekirjan aineiston valmistumista liittääkseni sen osaksi työtäni. Koin aluksi, että tuotokseni jäisi vajaaksi ilman leikkiohje- ja nuottimateriaalia, mutta viimeistään kirjoitusprosessin aikana tajusin, miten korkealle olin asettanut riman. Tässä vaiheessa työtä olen kuitenkin onnellinen tuosta rimasta. Projektin laajuuden huomioon ottaen se on tehty hyvin lyhyessä ajassa, mutta sitäkin suuremmalla työllä, rakkaudella ja intohimolla.

Pitkin matkaa olen koonnut suullista palautetta niin esiintymisistämme kuin kaikesta projektiin liittyvästä. Ensimmäiseen esiintymiseemme Visselipäivässä olin laatinut palautelomakkeen yleisölle, jotta saisimme käsityksen siitä, mitä yleisö piti konsertistamme ja mitä ehkä olisivat kaivanneet lisää. Monet pitivät siitä, että konsertissa käytettiin paljon erilaisia soittimia. Se toi vaihtelevia sointivärejä ja erilaisia tunnelmia esitykseen. Sävellyksiä, sanoituksia ja sovituksia, lavastusta, vaatekuvaa, lasten osallistamista ja hymyjäkin kiiteltiin. Kehitysideana toivottiin lisää lasten osallistamista sekä laulun sanojen parempaa ja selkeämpää kuuluvuutta. Vaikka tässä konsertissa käytimme laulumikrofoneja, ei balanssi ollut hyvä joissakin kappaleissa. Olemme tämän jälkeen esiintyneet enimmäkseen ilman mikrofoneja ja huomanneet suurimman osan kappaleistamme toimivan parhaiten akustisesti.

Äänitysvaiheessa oli kiva kuulla äänittäjien kiittävän osaamistamme ja muusikkouttamme. Äänitimme laulujen soitto-osuuden pääasiassa koko yhtye kerrallaan. Mielestäni tämä oli itsestään selvää, muttei kuulemma kovin yleistä. Oma tunne äänitystilanteessa ei silti ollut aina niin varma, vaikka olimme harjoitelleet kappaleet hyvin ja jossain määrin jo kasvaneet yhteen.

Olen oppinut valtavasti niin äänitteen ja kirjan tuottamisesta kuin lapsen maailmastakin, säveltämisestä, sanoittamisesta, sovittamisesta, yhtyeen - ja kuoronjohtamisesta, tekijänoikeuksista, ryhmätyöskentelystä ja omista vahvuuksistani ja heikkouksistani. Ryhmätyöskentely on muovannut minua ymmärtäväisemmäksi toisia ja itseäni kohtaan, ja olen oppinut arvostamaan enemmän yhtyeen jäsentemme vahvuuksia. Vaikka yhtyeen

jäsenten erilaisuus on välillä ollut haaste, koen sen kuitenkin suurena rikkautena. Voimme olla monipuolinen yhtye, jolla on paljon enemmän vahvuuksia, kuin yhdelläkään meistä yksilöistä voisi koskaan olla. Olen oppinut käytännössä, kuinka ryhmä on enemmän kuin osiensa summa.

Olen joutunut useille epämukavuusalueille ja kohdannut monia pelkoja, mutta prosessi on vahvistanut ja vienyt eteenpäin musiikkipedagogin polullani. Olen saanut lisää rohkeutta ja uskallusta hypätä tuntemattomaan. Ratkaisut löytyvät usein sitä mukaan kuin niitä tarvitaan, kaikkea ei voi eikä pidäkään suunnitella valmiiksi. Luovuus tarvitsee ympärilleen vapautta.

Muusikkona ja pedagogina haluan jatkuvasti kehittyä ja oppia lisää. Seuraava askel olisi laatimaani oppiaineiston muokkaaminen aikuisille mielekkäiksi ja tarpeeksi haastaviksi oppimisprosesseiksi, jotta voisin kouluttaa varhaiskasvattajia käyttämään Leimun musiikkia ja nuottikirjan oppiaineistoa omassa työssään.

Lastenmusiikkiyhtye Leimun kanssa meillä on jo ollut useita konserttikeikkoja ja työpajoja pääkaupunkiseudulla. Esiintymisen ja työpajojen kehittäminen vieläkin paremmiksi on jatkuva tavoite. Jokaisella esiintymiskerralla yleensä huomaa jonkun uuden näkökulman tai keksii pienen uuden idean. Parhaillaan mietin myös yrityksen perustamista, jotta konserttien ja työpajojen markkinoiminen ja laskuttaminen olisi helpompaa.

Levyjä on jo myyty jonkin verran muun muassa Leimun konserttien yhteydessä sekä Facebookissa mainostaen. Myös kirjastot ovat ostaneet kymmeniä levyjä kirjastoille aineistoa välittävän BTJ Finland Oy:n kautta. Arvioin, että cd:n tuotantokulut tullaan saamaan kokoon ensi vuoden alussa. Aiomme jatkaa esiintymisiä, työpajojen pitämistä ja tulevaisuudessa järjestää koulutusta myös aikuisille. Uutta ohjelmistoaakin on hautumassa, joten kulkija jatkaa jännittävää seikkailuaan ja oppii elämästä vielä monia ihmeellisiä asioita.

Lähteet

Aarnio, Hanna-Maija 2012. Laadukasta musiikkia lapsille ja lapsenmielisille: laadun diskurssi vuosina 2008-2010 ilmestyneiden lastenmusiikkiäänitteiden mainoksissa. Loppu-työ. Sibelius-Akatemia, Musiikkikasvatuksen osasto. <http://ethesis.siba.fi/files/aarnio_2012.pdf> (luettu 10.3.2016).

Aivot - tärkein pääomasi. Musiikki muovaa muusikon aivoja. 2016. Yle Areena. Satu Kivelä, 2016. <<http://areena.yle.fi/1-3551479>> (kuunneltu 21.9.2016).

Alsti-Lehtonen, Irene 2016. Virtuaalimuskari - Varhaisiän musiikkikasvatus digitaalisessa oppimisympäristössä. [verkkodokumentti]. Metropolia Ammattikorkeakoulu. <<http://www.metropolia.fi/palvelut/hankeyhteistyotutkimus-ja-kehityshankkeet/virtuaalimuskari/>> (luettu 2.10.2016).

Haavisto, Matias 2011. Unten mailla, omakustanneäänitteen tuottaminen. Opinnäytetyö. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu, Musiikin koulutusohjelma. <<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/37169/OpinnaytetyoMatias-Haavisto.pdf?sequence=1>> (luettu 14.10.2016).

Hakopuro, Krista 2014. ”Erilaisuuden kohtaaminen leikki-iässä” - Tietopaketti päivähoiton työntekijöille. Opinnäytetyö. Satakunnan Ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. <<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70152/krista+hakopuro.pdf;jsessionid=34DDDA2ADB56B93B84215604FE2F9558?sequence=1>> (luettu 3.11.2016)

Heinonen, Sirkka-Liisa & Suojala, Marja 2001. Lapsi elää satua. Karppinen, Seija & Puurula, Arja & Ruokonen, Inkeri. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn Lectura, 144-156.

Hongisto - Åberg, Marja & Lindberg - Piironen, Anne & Mäkinen, Leena 2001. Kerola, Päivi (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa. 4. painos. Warner/Chappell Music Finland.

Huotilainen Minna 2012. Voiko musiikki tuoda laatua lastentarhanopettajan työhön - näkökulmia aivotutkimuksesta. [pdf-dokumentti]. <<http://blogs.helsinki.fi/lto-koulutus120vuotta/files/2012/10/121019-Huotilainen-LTO120.pdf>> (luettu 21.9.2016).

Hännikäinen, Maritta 1999. Leikki lasten oppimisympäristönä. Piironen, L. (toim.) 2004. Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 360-367.

Ilomäki, Lotta 2013. Säveltäminen musiikkioppilaitospedagogiikan haastajana. Ojala, Juha & Väkevä, Lauri (toim.) 2013. Säveltäjäksi kasvattaminen: pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen. Opetushallitus, 126-140.

Kaikkonen, Markku & Oksanen Terhi & Perkiö, Soili 2013. Orff Ops – Musiikkipedagogiikan koulutusohjelma Orff-kurssit I, II ja III. JaSeSoi musiikkikasvatussyhdistys ry.

OAJ: Varhaiskasvatuslaki. 2016. <<http://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki>> (luettu 10.3.2016).

Ojanen, Tuija & Ritmala, Marjo & Sivén, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2011. Stormi, Anu (toim.) Lapsen aika. 12-14. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Puurula, Arja 2001. Kohti kokonaisvaltaista, kulttuurista taidekasvatusta: lapsi luovuuden lähteellä. Karppinen, Seija & Puurula, Arja & Ruokonen, Inkeri. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn Lectura, 170-178.

Ruokonen, Inkeri 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Karppinen, Seija & Puurula, Arja & Ruokonen, Inkeri. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn Lectura, 120-143.

Salo, Saara & Tuomi, Kirsi 2008. Hoivaa ja leiki: vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Soili Perkiö kertoo lastenlaulujen säveltämisestä ja musiikkikasvatuksesta. 2014. Radio Classic FI. <<https://soundcloud.com/radioclassicfi/soili-perki-kertoo>> (kuunneltu 21.9.2016).

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005. [pdf-dokumentti]. <http://www.oph.fi/download/123012_taideyl_ops.pdf> (luettu 15.10.2016).

Varhaiskasvatuslaki 2015. OAJ 2016. [verkkodokumentti]. <<http://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki>> (luettu 10.3.2016).

Vygotsky, Lev S. 1982. Ajattelu ja kieli. Espoo: Weilin&Göös.